

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 26/1998 vp

Hallituksen esitys laeiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n sekä käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 17 päivänä syyskuuta 1998 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laeiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n sekä käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta (HE 107/1998 vp).

Lakialoite

Valiokunta on tässä yhteydessä käsitellyt myös lakialoitteen laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta (LA 7/1997 vp — Markku Pohjola /sd ym.), joka on lähetetty lakivaliokuntaan 28 päivänä helmikuuta 1997.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Asko Välimaa, oikeusministeriö
- hovioikeudenneuvos Eero Takkunen, Helsingin hovioikeus
- laamanni Kauko Huttunen, Helsingin käräjäoikeus
- laamanni Ilpo Aapola, Rovaniemen käräjäoikeus
- lakimies Jari Suurla, Kuluttajavirasto
- asianajaja Arto Tervonen, Suomen Asianajajaliitto
- osastopäällikkö Jyrki Lindström, Suomen Perimistoimistojen Liitto ry
- johtaja Lea Mäntyniemi, Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto ry
- professori Juha Lappalainen.

HALLITUKSEN ESITYS JA LAKIALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi eräitä oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevia oikeudenkäymiskaaren säännöksiä, jotta oikeudenkäyntikulujen kasvua voitaisiin hillitä. Esityksen tavoitteena on tasata oikeudenkäyntiin liittyvää taloudellista riskiä asianosaisten kesken sekä lisätä tuomioistuimen harkintavaltaa kohtuullistaa tai muuten alentaa vaadittuja oikeudenkäyntikuluja.

Uudistus ei suoraan muuttaisi asianosaisille oikeudenkäynnistä aiheutuvia kokonaiskuluja, mutta välillisesti se estäisi ylisuurten asiamiespalkkioiden laskutusta ja ohjaisi palkkioita alenevaan suuntaan. Esityksen mukaan voimassa olevan lain perusperiaate — voittanut osapuoli saa täyden korvauksen kuluistaan ja hävinneen osapuolen maksettavaksi jäävät sekä omat että vastapuolen kulut — säilyisi ennallaan. Säännöstä kuitenkin selkeytettäisiin siten, että hävin-

nyt velvoitettaisiin korvaamaan vain vastapuolen tarpeellisista toimenpiteistä aiheutuneet kohtuulliset kulut. Voittanut osapuoli joutuisi näin entistä useammin itse kantamaan osan kuluvas-
tuusta, eikä hävinneen vastuu muodostuisi kaa-
vamaisesti niin raskaaksi kuin se tällä hetkellä
on.

Tuomioistuimien voisi esityksen mukaan
alentaa kuluvaatimusta kahdessa tapauksessa.
Ensinnäkin hävinneen korvausvelvollisuutta
voitaisiin tämän vaatimuksesta alentaa, jos asia
on ollut oikeudellisesti niin epäselvä, että oikeu-
denkäyntiin on ollut perusteltu aihe. Toiseksi
tuomioistuimien voisi viran puolesta alentaa kulu-
vaatimusta myös, jos kulujen tuomitseminen
täysimääräisenä olisi ilmeisen kohtuutonta oi-
keudenkäyntiin johtaneisiin seikkoihin, asian-
osaisten asemaan ja asian merkitykseen nähden.
Kohtuuharkintaa tulisi käyttää esimerkiksi tilan-
teessa, jossa julkisyhteisö voittaa jutun kansa-

laista vastaan, jolla on ollut perusteltu syy oi-
keudenkäyntiin.

Esityksen mukaan selvässä ja
riidattomassa asiassa tuomittavien oikeuden-
käyntikulujen määrän tuomioistuimien arvioisi vi-
ran puolesta. Oikeudenkäyntikulujen määrän yh-
tenäistämiseksi näissä asioissa koko maassa eh-
dotetaan, että oikeusministeriö antaisi määräyk-
set tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määri-
en perusteista.

Uudistus on tarkoitettu tulemaan voimaan
mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hy-
väksytty ja vahvistettu.

Lakialoite

Lakialoitteessa ehdotetaan oikeudenkäyntikulu-
säännösten muuttamista niin, että tuomioistuimien
voi viran puolesta harkita vaadittujen oikeuden-
käyntikulujen kohtuullisuutta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Yleisiä lähtökohtia

Riita-asiain oikeudenkäyntimenettely uudisteti-
tiin joulukuun 1 päivänä 1993 voimaan tulleella,
useasta eri osauudistuksesta koostuneella lain-
säädännöllä. Viimeinen osauudistus oli oikeu-
denkäymiskaaren 21 luvun oikeudenkäyntikulu-
säännösten uudistaminen marraskuussa 1993 hy-
väksytyllä ja vahvistetulla lailla. Sen yhtenä kes-
keisenä tavoitteena oli, että oikeudenkäynnissä
voittanut osapuoli saisi aikaisempaa useammin
täyden korvauksen kuluistaan.

Vuonna 1993 oikeudenkäyntikulu-uudis-
tusta käsiteltäessä lakivaliokunnassa kuullut asi-
antuntijat esittivät epäilyjä siitä, että oikeuskäy-
töntö saattaa muodostua epäyhtenäiseksi. Laki-
valiokunta, jolla ei ollut tosiasiallisesti muuta
ratkaisumahdollisuutta kuin käsitellä ja hyväk-
syä esitys yhden kuukauden aikana, asetti toi-
vonsa yhtenäisen oikeuskäytännön muodostumi-
sesta tuomarikoulutuksen varaan. Lakivaliokun-
ta ei kuitenkaan voinut täysin uskoa koulutuk-

sen onnistumiseen ja edellytti sen vuoksi, että
uusien oikeudenkäyntikulusäännösten toimivuus-
den ja oikeusvaikutusten selvittämiseksi suoriteta-
an tutkimus, jonka tulokset johtopäätöksineen
esitellään lakivaliokunnalle vuotta myöhemmin
(LaVM 22/1993 vp — HE 191/1993 vp).

Tutkimukset ovat nyttemmin osoittaneet,
että oikeudenkäyntikulut ovat kasvaneet huo-
mattavasti. Erityisesti kirjalliseen valmisteluun
päätyneissä velkomusasioissa kulukorvauksen
määrät ovat kasvaneet aikaisempaan järjestel-
mään verrattuna. Myös pääkäsittelyyn edenneis-
sä riita-asioissa maksettavaksi tuomittujen kulu-
jen määrä on selvästi noussut. Kuluvaatimukset
ovat nousseet noin kolmanneksella. Tähän on
vaikuttanut se, ettei riitaprosessin jakaminen
valmisteluun ja pääkäsittelyyn käytännössä ole
toteutunut parhaalla mahdollisella tavalla, mikä
on johtanut päällekkäiseen työhön ja oikeuden-
käyntimenettelyn muodostumiseen liian etupai-
notteiseksi. Lisäksi oikeuskäytöntö on muodos-
tunut epäyhtenäiseksi ja muut samoihin aikoihin
toteutuneet uudistukset, kuten asianajopalvelui-

den siirtyminen arvonlisäverotuksen piiriin kesäkuussa 1994 ja oikeusturvavakuutuksen ehtojen muuttuminen, ovat lisänneet kuluja.

Oikeudenkäynti muodostuu nykyisin erityisesti hävinneelle osapuolelle raskaaksi, kun hän joutuu maksamaan sekä voittaneen kulut että omansa. On arveltu, että yhä harvempi on halukas ottamaan riskiä siitä, että häviäisi jutun. On alettu epäillä, että jokaisen perusoikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva riita-asia asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä käsiteltäväksi tuomioistuimessa vaarantuu. Asiantilan korjaamiseksi on ryhdytty erilaisiin lainvalmistelutoimiin. Nyt käsiteltävänä oleva esitys on ensimmäinen tähän liittyvistä osauudistuksista.

Hallituksen esityksen keskeisenä ajatukseksi on, että toimivaan ja oikeudenmukaiseen oikeusjärjestelmään kuuluu se, että kansalaisille ei koidu kohtuutonta taloudellista riskiä siitä, että hän kääntyy asiassa tuomioistuimen puoleen. Siksi täydestä ja ankarasta hävinneen osapuolen kuluvastuusta ei voida aina pitää kiinni. Uudistuksen keskeisimpänä tavoitteena onkin osaltaan alentaa sitä oikeudenkäyntikuluihin liittyvää kustannusriskiä, joka henkilölle tulee oikeudenkäyntiin osallistumisesta.

Esitys on otettu myönteisesti vastaan ja sen voimaantuloa on kiirehditty. Myös valiokunta yhtyy myönteisiin arvioihin ja puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Oikeudenkäyntikulukorvauksia koskevat pääsäännöt

Riitaiset asiat. Oikeudenkäyntikulukorvauksia koskeva pääsääntö hävinneen korvausvelvollisuudesta (OK 21:1) ehdotetaan säilytettäväksi ennallaan. Pykälää täydennetään oikeudenkäyntikulujen kohtuullisuutta koskevalla maininnalla.

Hallituksen esityksen perusteluihin yhtyen valiokunta pitää pääsääntöä siitä, että häviäjän on korvattava jutun voittaneen osapuolen oikeudenkäyntikulut, edelleen oikeudenmukai-

sena lähtökohtana. Oikeusjärjestyksen on ensi sijassa suojattava riita-asiassa oikeassa olevaa tahoa. Ei ole oikein, että saadakseen oikeutta asianosaisen on pääsääntöisesti maksettava siitä oikeudenkäyntikuluja.

On tarkoituksenmukaista, että pääsääntö kulukorvausvelvollisuudesta näkyy kokonaisuudessaan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:stä. Tällöin korostuu periaate, että kuluvaatimusten tulee aina olla kohtuullisia, ja muutos voimassa olevaan säännökseen näkyy selvästi. Uudella sanamuodolla selvennetään sitä perusajatusta, että kulujen täysimääräinen korvaaminen ei tarkoita, että hävinnyt osapuoli veloitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut myös tarpeettomista tai kohtuuttomia kustannuksia aiheuttaneista toimenpiteistä pelkästään ylimitoitettujen vaatimusten perusteella. Tarpeellistenkin toimenpiteiden palkkiolaskutuksen tulee olla kohtuullinen.

Asianosaisten välillä noudatetaan vastapuolen oikeudenkäyntikulujen korvaamisessa pääsääntöisesti määräämis- eli dispositiivista periaatetta. Asianosaisten on nimenomaisesti vaadittava oikeudenkäyntikulujensa korvaamista.

Oikeudenkäymiskaaren ehdotetaan lisättäväksi säännös, jossa asetetaan velvoite eritellä oikeudenkäyntikulujen määrä ja niiden perusteet. Ratkaisussa oikeudenkäyntikuluista on puolestaan ilmoitettava erikseen korvattavat kulut ja palkkiot. Näillä säännöksillä pyritään helpottamaan arviointia siitä, onko kaikki suoritettu työ ollut tarpeellista ja onko vaadittu palkkio kohtuullinen.

Jos oikeudenkäynnin osapuoli kiistää vastapuolen kuluvaatimuksen määrältään tai perusteiltaan, tuomioistuimella on kulukorvausvelvollisuutta koskevan pääsäännön perusteella yleinen valtuus alentaa kohtuuttomat vaatimukset kohtuullisiksi. Toisaalta tulee kuitenkin muistaa, että asiamies on oikeutettu kohtuulliseen palkkioon, ellei erityisiä syitä muuhun ole.

Valiokunnan arvion mukaan asianmukaisesti käytettyinä nämä kulukorvaussäännösten muutokset vaikuttavat välillisesti oikeudenkäyntikulukorvausten tason kohtuullistumiseen.

Summaariset asiat. Riidattomien velkomus- ja häätöasioiden eli ns. summaaristen asioiden oikeudenkäyntikuluista lakiin otetaan erityinen säännös (OK 21:8 c), joka osoittaa tuomioistuimen viran puolesta huolehtimaan vaadittujen oikeudenkäyntikulujen kohtuullisuudesta. Tämän työn helpottamiseksi ja yhtenäisen kulukäytännön aikaansaamiseksi oikeusministeriö antaa määräykset oikeudenkäyntikulujen perusteista.

Valiokunta korostaa pykälän perusteluista ilmeneviä yleisiä periaatteita määräysten sisällystystä. Oikeusministeriön on antaessaan määräyksiä summaaristen asioiden oikeudenkäyntikulujen perusteista osoitettava, mitä toimenpiteitä oikeudellisessa perinnässä yleensä pidetään siten tarpeellisena, että ne ovat korvattavia oikeudenkäyntikuluja. Määräyksissä tulee myös ottaa huomioon perintätoiminnan yleiskulut ja kohtuullinen palkkio tehtävästä.

Valiokunta katsoo, että pienten velkomusasioiden kulukorvausten on oltava järkevässä suhteessa intressiin, mutta suuremmissa velkomuksissa ei ole perusteita sille, että palkkio si-
dotaan intressin määrään.

Oikeudenkäyntikulukorvausten uudet kuitaus- ja kohtuullistamissäännökset

Vuoden 1993 oikeudenkäyntikulu-uudistuksen tavoitteena oli muuttaa epätydyttäväksi koettu käytäntö, jossa tuomioistuimet varsin yleisesti kohtuullistivat voittajan kuluvaatimusta. Kulut tuomittiin varsin usein vain osittaisesti niissäkin tapauksissa, joissa toinen osapuoli voitti täysin juttunsa.

Nyt ollaan päinvastaisessa tilanteessa. Tutkimusten mukaan niistä tapauksista, joissa kulukorvauksia on tuomittu, neljäviidesosassa kulut on tuomittu vaatimusten mukaisesti. Hävinnyt osapuoli tuomitaan maksamaan voittaneen kulut täysimääräisesti silloinkin, kun hänellä on ollut perusteltu syy oikeudenkäynnin aloittamiseen. Tämä käytäntö on nostanut yleiseen tietoisuuteen sekä oikeudenkäyntikulujen suuruuden sinänsä että oikeudenkäyntikulujen merkittävyyden perusoikeuksien kannalta. Aikaisemmin — kulujen kuittaamiskäytännön vallitessa ja käytäessä oikeutta oikeusturvavakuutuksen turvin

— oikeudenkäyntikulujen määrää ei seurattu eikä niistä ollut tarkkaa tietoa.

Liian ankaraksi osoittautuneen pääsäännön lieventämiseksi oikeudenkäymiskaaren 21 lukuun ehdotetaan lisättäväksi kaksi uutta erityistä kohtuullistamissäännöstä (OK 21:8 a ja 8 b). Näiden tarkoituksena on lisätä tuomioistuimen harkintavaltaa, mutta samalla korostaa sitä, että voittaneella tulee pääsäännön mukaan olla oikeus kohtuullisiin oikeudenkäyntikuluihin. Kohtuullistamissäännöksillä pyritään tarkasti sääntelemään ne tilanteet, joissa kuluvaatimusta voidaan kohtuullistaa, ts. ilman näitä edellytyksiä kohtuullistamista ei voida suorittaa. Uusilla säännöksillä ei siten ole tarkoitus palata aikaisempaan ilman laissa säänneltyjä kriteereitä vallinneeseen yleiseen kohtuullistamiskäytäntöön.

Oikeudenkäymiskaaren 21 lukuun lisättävät erityiset kohtuullistamisperusteet yhdessä voimaan jäävien lainkohtien kanssa muodostavat systemaattisen kokonaisuuden:

— uuden 21:8 a §:n nojalla kulukorvauksia voidaan kohtuullistaa silloin, kun riita-asia on oikeudellisesti epäselvä,

— uuden 21:8 b §:n mukaan tuomioistuin voi tietyin edellytyksin viran puolesta kohtuullistaa oikeudenkäyntikuluja ja

— lisäksi voimassa olevan 21 :4 §:n soveltamisala ulottuu eräisiin kohtuullistamistilanteisiin.

Eräät valiokunnan kuulemat asiantuntijat ovat esittäneet näiden kohtuullistamissäännösten, erityisesti OK 21:8 a:n, perusteiden laimentamista, jotta tuomioistuimilla olisi erityisesti vaikeissa ja laajoissa asioissa mahdollisuus kokonaisharkinnan käyttämiseen. Asiaa selvitettyään ja huomioon ottaen ennen vuoden 1993 uudistusta vallinneen oikeustilan epäkohtineen, valiokunta hyväksyy po. hallituksen esityksen säännökset sellaisinaan seuraavin perustein.

Oikeuskysymyksen epäselvyys kohtuullistamisperusteena (OK 21:8 a) perustuu ajatukseen, ettei asianosainen mahda mitään laintulkintatilanteelle tai lain aukollisuudelle. Lainsäädäntö kuuluu eduskunnalle ja lopullinen laintulkinta tuomioistuimelle. Asianosaisen vahingoksi ei aina voi asettaa sitä, että hankalaa tulkintakysy-

mystä viime kädessä tulkitaan hänen vastapuolensa eduksi.

Näyttökysymyksen epäselvyys ei yleensä voi olla kohtuullistamisperuste. Tuomioistuimen puoleen riita-asiassa käännytään juuri sen vuoksi, että asianosaiset ovat erimielisiä ja heillä on riitaa. Riita-asia on tässä mielessä jo määritelmän mukaan osittain epäselvä. Asianosainen tietää aina, mitä näyttöä hänellä jutussa on. Myös vastapuolen on oikeudenkäymiskaaren kulusanktiouhan (OK 21:4,1) perusteella rehellisesti ilmoitettava omat todisteensa.

Oikeudenkäyntikulut voidaan kuitenkin jo voimassa olevan säännöksen perusteella kuitata, jos se seikka, josta asian lopputulos aiheutui, ei ennen oikeudenkäyntiä ollut hävinneen asianosaisen tiedossa eikä hänen olisi pitänytkaan olla siitä tietoinen (OK 21:4.2). Tätä säännöstä ei ehdoteta muutettavaksi ja se jää siis voimaan. Näytöllisessä epäselvyytilanteessa voidaan siten siinä mainituin edellytyksin soveltaa tätä lainkohtaa. Esimerkkinä tällaisesta on mainittu seuraava tapaus: kuolinpesä vaatii kanteella maksua ja velallinen osoittaa oikeudessa selviytyksen maksusta, josta ei ole merkintää vainajan tileissä.

Uuden 8 b §:n nojalla tuomioistuin voi viran puolesta alentaa kuluja ns. sosiaaliseen tai asianosaiseen liittyvän perusteen johdosta. Tällöin arvioidaan oikeudenkäyntiin johtaneiden seikkojen, asianosaisten aseman ja asian merkitys kokonaisuutena. Jos häviäjän velvoittaminen voittajan oikeudenkäyntikulujen korvaamiseen johtaa ilmeiseen kohtuuttomuuteen, korvattavaksi tuomittavia kuluja on alennettava. Pykälän perusteluissa on selkeästi luonnehdittu erilaisia käytännön tilanteita, joissa pykälää voidaan soveltaa. Oikeudenkäyntikuluja tulee kohtuullistaa, jos

- asianosaisella on ollut perusteltu kanta, jonka hän lopulta häviää,

- oikeudenkäynnin vastapuolet eivät ole tasavertaisia keskenään, esimerkiksi yksityinen kuluttaja ja suuri vakuutusyhtiö, ja

- asialla on todellista merkitystä hävinneelle osapuolelle.

Vaikka kulukysymys on yleensä dispositiivinen, eli asianosaisen kanta sitoo tuomioistuinta, näissä 8 b §:n tilanteissa kuluja voidaan viran puolesta ja siis vaikka vastoin asianosaisen tahtoa kohtuullistaa. Ennen viran puolesta tapahtuvaa kulujen alentamista tuomioistuimen tulee luonnollisesti kuulla kysymyksestä asianosaisia. Kulut voidaan lainkohdan nojalla kohtuullistaa myös nollaan.

Valiokunta korostaa tuomioistuinten velvollisuutta prosessinjohtotoimilla muissakin tapauksissa selvittää asianosaisten kantaa mahdolliseen kohtuullistamisperusteeseen.

Uuden lainsäädännön voimaantulo

Oikeudenkäymiskaaren muutosehdotuksessa on tavanmukainen avoin voimaantulosäännös.

Lakiehdotukseen ei sisälly erillistä siirtymäsäännöstä, vaan tarkoituksena on, että uudistus tulee koskemaan myös niitä asioita, jotka ovat vireillä lain tullessa voimaan. Voimaantulon osalta noudatetaan siten yleisiä prosessioikeudellisia periaatteita: ellei asiasta erikseen säädetä, prosessioikeudellisen säännösten ulottuvuudesta aikaan nähden noudatetaan periaatetta, että vireillä olevassa oikeudenkäynnissä siirrytään soveltamaan uutta lakia sen voimaantulosta lukien. Uudella prosessilailalla ei kuitenkaan ole taannehtivaa vaikutusta. Muutoksenhaussa esimerkiksi tämä merkitsee sitä, että haettaessa muutosta vanhan lain aikana annettuun kuluratkaisuun, ylempi oikeus ei voi muuttaa kuluratkaisua soveltamalla alioikeuden ratkaisuun uusia säännöksiä. Jos sen sijaan kulukysymyksestä valitetaan pääasian yhteydessä, uusi kuluratkaisu tehdään uuden lain perusteella myös alioikeuskulujen osalta.

Uusista säännöksistä tiedottaminen ja seuranta

Yhtenäisen oikeuskäytännön aikaansaamiseksi uusista oikeudenkäyntikulusäännöksistä on tiedotettava tehokkaasti ainakin tuomareille, asianajajille ja yleisille oikeusavustajille. Kaikille näille ammattiryhmille on lähetettävä selkeä ja riittävän laaja tiedote, jollei erillisiä koulutusti-

laisuuksia voida systemaattisesti järjestää kaikille.

Vuoden 1993 oikeudenkäyntikulusäännösten seuranta on ollut hyvin järjestettyä ja tuloksellista tutkimustoimintaa. Valiokunnan mielestä seuranta pitää jatkaa edelleen luotettavien tietojen saamiseksi tämän osauudistuksen vaikutuksista oikeuskäytäntöön.

Oikeudenkäyntien kustannustason alentaminen

Oikeudenkäyntikulusäännösten vireillä olevan uudistuksen lopullisena tavoitteena on vaikuttaa kulujen muodostumiseen ja saada niitä painetuksi nykyistä alemmaksi. Tähän ei nyt käsiteltävänä olevalla osauudistuksella ole suoraa vaikutusta muutoin kuin summaaristen asioiden osalta. Kulujen muodostumista koskeva kysymys on laaja asia, johon voidaan vaikuttaa muilla kuin oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännöksillä sekä erilaisin tosiasiallisin toimin, kuten koulutuksella, ohjeistuksella ja työtapojen muutoksilla. Kuluttaja-asiamies on omalta osaltaan ryhtynyt neuvottelemaan Suomen Asianajajaliiton kanssa hinnastojen yhdenmukaistamisesta asiakkaiden hintavertailumahdollisuuksien parantamiseksi.

Vireillä olevien lainsäädäntöhankkeiden tavoitteena on järjestää juttujen käsittely tuomioistuimissa sellaiseksi, että kulut pysyvät kurissa ja että perusoikeus oikeuden päätöksen saamisesta tarvittaessa voi myös käytännössä toteutua. Parhaillaan yhdessä oikeusministeriön työryhmässä pohditaan syitä kulujen nousuun ja sitä, miten prosessisäännöksiä olisi tähänastisten kokemusten perusteella muutettava. Toisessa toimikunnassa on selvitettävänä kysymys yleisen oikeusavun laajuudesta ja maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämisestä nykyistä laajemmalle väestöryhmälle.

Valiokunta kiirehtii näitä uudistuksia. Samalla valiokunta uudistaa oikeusapulainsäädäntöä käsitellessään esittämänsä kannanotot oikeusapusäännösten keskittämisestä yhdeksi järjestelmäksi ja yleisen oikeusavun uudelleen kohdentamisesta niin, että myös keskituloiset

pääsevät yleisen oikeusavun piiriin. (LaVM 17/1997 vp — HE 132/1997 vp).

Yksityiskohtaiset perustelut

3. Laki käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta

Lakiehdotuksen 19 §:ään sisältyy säännökset niistä asioista, jotka laamanni voi tietyin edellytyksin määrätä kansliahenkilökunnan ratkaistaviksi.

Valiokuntakäsittelyssä on havaittu, että pykälässä ei ole otettu huomioon maakaaren voimaantuloa. Valiokunta ehdottaa, että se otetaan huomioon pykälän uudelleen kirjoittamisessa seuraavasti:

- pykälän 1 kohta muutetaan maakaaren 5 luvun 1 §:ssä mainittuja kirjaamisasioita koskevaksi,
- pykälän 2 kohta poistetaan tarpeettomaksi käyneenä ja
- pykäläehdotuksen 3—6 kohdat muutetaan numeroltaan yhtä pienemmiksi.

Lakialoite

Hallituksen esitykseen sisältyy lakialoitteessa ehdotetun muutoksen lisäksi muitakin oikeudenkäyntikulujen kohtuullistamiseen tähtääviä ehdotuksia. Tämän vuoksi valiokunta on käsitellyt asian hallituksen esityksen pohjalta, joten lakialoite on hylättävä.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että 1. ja 2. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana,

että 3. lakiehdotus hyväksytään hallituksen esityksen mukaisena paitsi 19 § muutettuna (Valiokunnan muutosehdotus) ja

että lakialoite 7/1997 vp hylätään.

Valiokunnan muutosehdotus

19 §

Laamanni voi kirjallisesti määrätä kansliahenkilökuntaan kuuluvan, joka on vannonut tuomarivalaa vastaavan valan tai antanut vastaavan vakuutuksen sekä saanut tehtävään tarvittavan koulutuksen ja jolla on tehtävän hoitamiseen riittävä taito:

1) ratkaisemaan *maakaaren (540/1995) 5 luvun 1 §:ssä mainittuja kirjaamisasioita* ;

(2 kohta *poist.*)

2) oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:n mukaisissa asioissa:

a) antamaan yksipuolisia tuomioita;
b) antamaan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 c §:n nojalla ratkaisuja oikeudenkäyntikulujen osalta sekä tuomioita silloin, kun vastaaja on myöntänyt kanteen; sekä

c) tekemään päätöksiä asian jättämisestä sil-
lensä, kun kantaja on peruuttanut kanteensa eikä
vastaaja vaadi asian ratkaisemista;

3) kirjaamaan holhouksen;

4) ratkaisemaan avioliittolain 25 §:n 1 mo-
mentin nojalla avioerohakemuksen, kun kum-
mallakin puolisoilla on kotipaikka Suomessa;
sekä

5) rekisteröimään avioehtosopimuksia.

— — — — —

Helsingissä 29 päivänä tammikuuta 1999

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Henrik Lax /r
vpj. Matti Vähänäkki /sd
jäs. Sulo Aittoniemi /kesk
Juhani Alaranta /kesk
Janina Andersson /vihr
Toimi Kankaanniemi /skl
Juha Karpio /kok
Anne Knaapi /kok

Pekka Kuosmanen /kok
Reino Ojala /sd
Markku Pohjola /sd
Heikki Rinne /sd
Pekka Saarnio /vas
Säde Tahvanainen /sd
Jukka Tarkka /nuors.

VASTALAUSE

Perustelut

Hallituksen esityksessä, jonka lakivaliokunnan enemmistö on pientä teknisluonteista muutosta lukuun ottamatta sellaisenaan hyväksynyt, pyritään hillitsemään oikeudenkäyntikulujen jatkuva kasvua. Tässä ei kuitenkaan ole löydetty mitään konkreettista. Valiokunta ei rojhennut riittävän selkeästi puuttua asianajokustannusten kasvuun ja sen syihin. Esitämme tältä osin tarkennusta mietinnön perusteluiden asianomaiseen kohtaan.

Lakivaliokunnassa ilmeni selkeästi, että 1. lakiehdotuksen eli oikeudenkäymiskaaren 21 luvun muuttamisesta annetun lain 8 a § on liian tiukasti sidottu vain oikeudellisesti epäselviin tapauksiin. Perusteluilla on yritetty laajentaa säännöksen soveltamisalaa, mutta ns. perustelulainsäädäntö ei ole riittävä näin vakavassa asiassa. Tavallinen pieni- tai keskituloinen ihminen ei uskalla lähteä hakemaan oikeutta, jos vastapuoli on häntä huomattavasti vahvemmassa taloudellisessa asemassa. Tapauksia on syytä voida tarkastella myös kokonaisuuden kannalta eikä vain oikeudellisesti. Nykytila on täysin kohtuuton eikä vastaa oikeusvaltiossa edellytettävää tilannetta. Esitetty muutos ei korjaa tilannetta riittävästi.

Onkin välttämätöntä, että mainittu 8 a § muutetaan siten, että eräissä muissakin kuin vain oikeudellisesti epäselvissä asioissa tuomioistuim voi määrätä, että asianosaiset osaksi tai kokonaan vastaavat itse oikeudenkäyntikuluista. Jos asia on kokonaisuudessaan epäselvä, tulee tuomioistuimella olla em. oikeus vastaavanlaiseen määräykseen. Vain tällaisella lisäyksellä turvataan riittävästi heikommassa asemassa olevien oikeusturva.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että 1. lakiehdotuksen 8 a § hyväksytään muutettuna (Pykälämuutos) ja

että valiokunnan mietinnön yleisperusteluiden jakson "Oikeudenkäyntikulujen kustannustason alentaminen" 1. kappaleen perusteluita täydennetään ja viimeistä virkettä muutetaan (Perusteluiden muutos) .

Pykälämuutos

8 a §

Jos asia on ollut oikeudellisesti *tai muutoin kokonaisuudessaan* niin epäselvä, että hävinneellä asianosaisella on ollut perusteltu syy oikeudenkäyntiin, tuomioistuin voi määrätä, että asianosaiset osaksi tai kokonaan vastaavat itse oikeudenkäyntikuluista.

Perusteluiden muutos

"Oikeudenkäyntikulusäännösten vireillä olevan uudistuksen lopullisena tavoitteena on vaikuttaa kulujen muodostumiseen ja saada niitä painetuksi nykyistä alemmaksi. Tähän ei nyt käsiteltävänä olevalla osauudistuksella ole suoraa vaikutusta muutoin kuin summaaristen asioiden osalta. Kulujen muodostumista koskeva kysymys on laaja asia, johon voidaan vaikuttaa muilla kuin oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännöksillä sekä erilaisin tosiasiallisin toimin, kuten koulutuksella, ohjeistuksella ja työtapojen muutoksilla. *Keskusteluissa on tuotu esille asianajopalkkioiden korkea hintataso.* Kulutta-

ja-asiamies *onkin* omalta osaltaan ryhtynyt neuvottelemaan Suomen Asianajajaliiton kanssa hinnastojen yhdenmukaistamisesta asiakkaiden hintavertailumahdollisuuksien parantamiseksi."

Helsingissä 29 päivänä tammikuuta 1999

Toimi Kankaanniemi /skl
Sulo Aittoniemi /kesk